

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Yttrande över promemorian Straffansvar för psykiskt våld (Ds 2022:18)

Justitiedepartementets dnr Ju2022/02651

Svea hovrätt har, utifrån de intressen som domstolen främst har att bevaka, granskat betänkandet och lämnar följande synpunkter.

Psykisk misshandel som ett särskilt brott

I promemorian redogörs för omfattningen av psykiskt våld och de konsekvenser detta får för dels den utsatte, dels för samhället i stort. Hovrätten instämmer utifrån detta, och den analys som görs av gällande rätt, i att det finns ett behov att stärka det straffrättsliga skyddet och att det därför är motiverat med en utvidgad kriminalisering.

Utredaren har på en kort tid genomfört ett gediget arbete med relevanta internationella jämförelser och gjort ett gott försök att skapa en reglering.

Frågan är emellertid omfattande och komplex, vilket inte minst framgår av promemorians genomgång av tidigare utredningar, där slutsatserna varit att det är svårt att skapa en godtagbar lagstiftning som uppfyller kraven på precision och förutsebarhet. Hovrätten anser därför att det starkt kan ifrågasättas varför uppdraget inte i stället lämnats i form av ett kommittédirektiv så att utredaren hade kunnat få stöd av sakkunniga och experter från olika områden samt tillräckligt med tid och resurser till sitt förfogande.

Den föreslagna bestämmelsen har en sådan utformning att det är svårt att på förhand bedöma det straffbara området, vilket inte är godtagbart ur ett legalitetsperspektiv. Det är ett grundläggande krav vid utvidgning av det kriminaliserade området att den enskilde med någon grad av säkerhet utifrån lagstiftningen kan avgöra när straffansvar inträder och därmed undvika att göra sig skyldig till brott. I detta fall överlämnas ett alltför stort område till

rättstillämpningen att avgöra vad som är straffbart eller inte. Även om det vid ny lagstiftning alltid kommer att finnas ett behov av förtydligande praxis åligger det enligt legalitetsprincipen lagstiftaren att tydligt precisera vad som är kriminaliserat.

Det föreliggande förslaget har ett vitt tillämpningsområde, men de exempel som tas upp i promemorian på vilka ageranden som bestämmelsen avser att träffa rör huvudsakligen ageranden i nära relationer där brottsoffret lever i en tydlig underordning i förhållande till föröveraren.

Bestämmelsens ordalydelse omfattar emellertid även andra situationer inom ramen för en nära relation. Ett exempel kan vara upprepad otrohet hos ena parten i ett parförhållande, vilket utan tvekan kan vara förödmjukande och kränkande för den andra parten samt ägnat att allvarligt skada dennes självkänsla. Ett annat exempel kan vara sådan ömsesidig nedvärdering och smutskastning som inte sällan förekommer i samband med känslomässigt uppslitande separationer. Även om detta är klandervärda beteenden i mellanmänskliga relationer kan det starkt ifrågasättas om det är rimligt att de ska omfattas av straffansvar och det framgår inte heller av promemorian om detta är avsikten.

Förslaget väcker en rad frågor om hur straffbestämmelsen ska tillämpas på gärningar som kan förkomma i relationen mellan föräldrar och barn. Enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har en vårdnadshavare rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Det ligger i sakens natur att barn och föräldrar därvid kan ha olika uppfattningar om vad som bör gälla och att barnet kan uppleva en förälders ställningstagande som både kränkande och en form av otillbörlig kontroll. Någon enhetlig norm för hur långt vårdnadshavarens beslutanderätt sträcker sig vid barnets olika åldrar finns inte och är sannolikt inte möjlig att formulera. Därför är det också mycket svårt att slå fast när gränsen till det straffbara området passerats. Detsamma gäller i de fall en förälder av annat skäl har hamnat i konflikt med sitt barn eller misslyckats med att ge barnet den emotionella omsorg som barnet har rätt till. En ytterligare fråga som kan uppkomma är om en förälder kan göras medansvarig för den andre förälderns kränkande eller förödmjukande beteende, om han eller hon inte söker hindra den kränkande föräldern från att träffa barnet samt vilket krav på handling som därvid gäller.

Det saknas vidare överväganden kring gränsdragningar i andra situationer än i nära relationer. Till exempel finns anledning att belysa hur ansvaret ser ut i fall där ett kollektiv utsätter en person för utfrysning och nedsättande kommentarer i skolan eller på en

arbetsplats. Även för sådana fall uppkommer bl.a. frågan om vilken grad av medverkan som krävs för straffansvar. Detta är något som inte berörs närmare i promemorian.

Sammanfattningsvis konstaterar hovrätten att den föreslagna bestämmelsen dels är alltför allmänt hållen för att uppfylla legalitetsprincipens krav, dels enligt sin lydelse omfattar ett väsentligt mycket större område än vad som behandlas i motiven till den. Frågan om en kriminalisering av psykiskt våld bör därför bli föremål för ytterligare utredning med tillgång till experter från skilda områden. En lämplig väg framåt skulle kunna vara att identifiera de mest straffvärda beteendena och i lagtexten tydligt avgränsa det straffbara området så att det lever upp till kraven på precision och förutsebarhet. När en sådan lagstiftning införts och kunnat utvärderas under en period finns det bättre förutsättningar för att se om det finns behov att ytterligare utvidga det straffbara området och hur det i så fall ska ske.

Som nämnts inledningsvis delar hovrätten uppfattningen av att det finns ett behov av att utvidga kriminaliseringen och anser att utredaren utifrån de förutsättningar som givits har gjort ett gediget arbete. Således kan promemorians förslag ses som ett bra steg på vägen mot att åstadkomma en fungerande straffbestämmelse avseende psykisk misshandel. Med hänsyn till behovet av ytterligare utredningsarbete för att närmare avgränsa och precisera det straffbara området ser hovrätten dock ingen annan möjlighet än att avstyrka promemorians förslag till kriminalisering av psykiskt våld.

Promemorians övriga förslag

Hovrätten tillstyrker förslaget att förolämpning förs in i brottskatalogen i 4 kap. 4 a och e §§ brottsbalken.

Hovrätten instämmer i promemorians analys och bedömning i fråga om att det inte finns ett behov av ändring av åtalsregleringen för ärekränkningssbrotten. Hovrätten har inga synpunkter på de lagförslag som lämnats i dessa delar.

I handläggningen av detta ärende har deltagit hovrättspresidenten Anders Perklev, hovrättsrådet Sven Jönson och tf. hovrättsassessorn Linnea Sunesdotter, föredragande.

Anders Perklev

Linnea Sunesdotter